

Motarbete hatretorik

En introduktion för lärare
med övningar och lektionsplan
för gymnasieskolan

MIKA HIETANEN

Institutionen för kommunikation och medier

LUNDS UNIVERSITET

© 2025 Mika Hietanen

CC BY-NC-ND 4.0

VER. 2, 22/3 2025 (VER. 1, 5/6 2024)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Innehållsförteckning	1
Målet med detta material	2
Några definitioner	3
INTRODUKTION	4
1. Hatretoriens utmaningar	5
2. Hatretoriens gränser	9
3. Hatretoriens skadliga effekter	12
4. Lösningar: bekämpa hatretoriken	13
Utbildning och medvetenhet.	13
Förändring av kulturen.....	14
Lagstiftning och regelverk.	15
5. Facebook	18
6. Att undervisa om hatretorik	20
RESURSER	21
Här kan barn och unga få hjälp och stöd på webben	21
Här kan vuxna få hjälp och stöd på webben	21
LEKTIONSUPPLÄGG MED HANDLEDNING FÖR LÄRARE	22
1. Introducera fenomenet hatretorik	23
<i>Övning privilegiepromenad</i>	23
Exempel på hatretorik.....	26
1. Exempel på rasism: reaktionerna på Åhléns Lucia 2016	26
2. Exempel på kvinnohat (misogyni)	27
3. Exempel på bild+text (meme)	28
4. Ett exempel på engelska (misogyni)	28
5. Hatbrott – hatretorik som enligt lag räknas som brott	29
2. Definition: Vad är hatretorik?	30
3. Hatretoriens negativa konsekvenser	31
1. Utanförskap, stärkta fördomar	31
2. Motsättningar.....	31
3. Ett dysfunktionellt samhälle	32
Övning empatikarta.....	32
4. Studenterna arbetar med några exempel	37
5. Diskutera problemen	37
6. Yttrandefrihet vs. kränkande uttryck	37
7. Motverka hatretorik	38
Övning	38
Summering	39
Hänvisade källor och litteratur	40
Bilaga 1: Förbudet innehåll på Facebook	43
Bilaga 2: Ytterligare exempel på hatretorik.....	45

Målet med detta material

... är att **för lärare** erbjuda att så gott som färdigt lektionsupplägg för lärare i gymnasieskolan för att ta upp och behandla ämnet hatretorik på ett konstruktivt sätt. Ett bakgrundsavsnitt (INTRODUKTION, s. 4–21) ger en översikt och bakgrund till ämnet så att läraren kan känna sig trygg att hålla några lektioner. Lektionsmaterial med exempel ger innehåll till själva lektionerna (LEKTIONSUPPLÄGG, s. 22–48).

... är att **för elever** erbjuda undervisning som leder till att de

- 1) **vet** vad hatretorik är som fenomen,
- 2) **känner igen** hatretorik när de stöter på det,
- 3) **kan förklara** vad som är fel med den hatretorik de stöter på och
- 4) **kan motarbeta** hatretorik utifrån en förståelse av dess skadliga effekter, framför allt på individnivå genom empatimetoden, genom att förstå hur det känns för en enskild person att bli måltavla för hatretorik.

Tack

... till lärare i svenska Markus Bergman (ProCivitas, Helsingborg) för utprovning och kommentarer till ett utkast av denna handledning.

... till er som tar kontakt med förslag på förbättringar, nya övningar och liknande! Ni får gärna sända dessa till Mika Hietanen (mika.hietanen@kom.lu.se).

Några definitioner

Hatpropaganda – synonym till Hatretorik

Hatretorik – Uttryck som hetsar till, främjar, sprider eller motiverar våld, hat eller diskriminering mot en person eller grupp av personer, eller som nedsätter dem, på grund av deras verkliga eller tillskrivna personliga egenskaper eller status som ras, hudfärg, språk, religion, nationalitet, nationellt eller etniskt ursprung, ålder, funktionshinder, kön, könsidentitet och sexuell läggning.¹

Homofobi – stark rädsla eller avsky för homosexualitet, alltså förmågan att bli förälskad i och känna sexuell lust till en person av samma kön; kan också innebära att man är rädd för homosexuella människor eller tycker att de är mindre värda än andra. (NE)

Konspirationsteori – icke styrkt föreställning eller teori som söker förklara en viktig historisk, politisk eller social händelse med en bakomliggande hemlig konspiration av ett antal makthavare. Grundtesen är att det bakom politiker-mord, ogynnsamma samhällsförändringar eller epidemier finns en illasinnad grupp, organisation eller rentav utomjordingar, som strävar efter att skapa kaos eller att förstärka sin makt. (NE)

Misogyni – hatisk attityd mot kvinnor. (SO)

Mobbning – när en människa eller en grupp utsätts för olika typer av elakheter gång på gång. Mobbning kan bestå i att någon ständigt blir knuffad, slagen eller utsatt för andra övergrepp; kan också bestå i att någon ständigt blir retad eller kallad för elaka saker. Det kan också vara att någon aldrig får sitta med vid samma bord eller vara med i lekar. (NE)

Rasism – åskådning som är baserad på föreställningar om att vissa raser är överlägsna andra särskilt om hävdande av den vita rasens (och då i synnerhet den s.k. nordiska rasens) överlägsenhet. (SO)

Salafism – benämning på rörelse inom islam vars företrädare säger sig vilja återgå till islams grundläggande källor; namnet kommer sig av företrädarnas anspråk på att representera den ursprungliga form av islam som tros ha praktiserats av "de fromma förfäderna" (al-salaf al-salih). (NE)

Transfobi – irrationell rädsla för beteende som inte följer könsnormen eller är könsöverskridande, såsom rädsla för, eller motvilja mot, maskulina kvinnor, feminina män, cross-dresserpersoner, transpersoner, transsexuella och andra som inte passar in i befintliga könsstereotyper om det kön som tilldelades vid födseln. (EIGE)

Intrenettroll, troll, trolle – personer som skriver på Internet i syfte att provocera fram känslomässiga svar, gräl, missförstånd eller utdragna ofruktbara diskussioner som inte leder någon vart. Beteendet involverar ofta inslag av bluff, lögn eller överdrifter och de som trolle gör det vanligen för nöjets skull snarare än av ilska. (Wikipedia)

Xenofobi – intensiv, irrationell rädsla för främlingar vilken kan bidra till etniska fördomar och invandrarfientlighet. (NE)

¹ Council of Europe, "Combating Hate Speech", CM/Rec(2022)43 (Europarådet, juni 2022), 7, <https://bit.ly/3SOQyjq>, övers. hämtad från Sveriges kommuner och regioner, *Hatretorik och falska nyheter*, 15.

Introduktion

Mål: att ge en översikt över hatretorik,
inklusive bakgrundsinformation så att du som lärare
är förberedd att hålla en eller två lektioner om hatretorik.

Lästid: ungefär en timme (introduktionen)

1. HATRETORIKENS UTMANINGAR

Hatretorik är kommunikation som hetsar till hat mot en person eller en grupp av människor. Kommunikationen kan uttryckas i tal men också exempelvis i skrift, bilder, symboler, musik, teckningar och filmer.

– Diskrimineringsombudsmannen²

Hatretorik är en av de största utmaningarna med kommunikationen på socialmedia. Det är ett problem i samma klass som skadliga -ismer, konspirationsteorier och liknande men även en utmaning i klass med brister i källkritisk förmåga och organiserad cyberpåverkan av demokratiska val. Alla dessa utmaningar är på olika vis relaterade till varandra och för med sig skadliga konsekvenser både på individ- och samhällsnivå.

Hatretorik handlar om skadliga talakter, d.v.s. att vi säger något som skadar andra. Vi har ingen universell definition, men alla definitioner omfattar någon form av uppmaning eller bidrag till hat eller våld mot en individ eller grupp där någon s.k. skyddad egenskap angrips.

Till de skyddade egenskaperna hör först och främst de sju i Sverige lagstadgade diskrimineringsgrunderna: **kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.**³ YouTube tillägger kast, funktionsnedsättning, nationalitet, immigrantstatus, offer för ett stort våldsbrott och deras närstående, samt veteranstatus. Facebook och X tillägger allvarlig sjukdom.⁴

Hatretorik handlar om angrepp på människor och skiljer sig därigenom från de övriga utmaningarna, som t.ex. konspirationsteorier, som är mera indirekta. Framför allt utsatta är de som befinner sig i ett underläge. Hatretoriken för vidare skadliga föreställningar om olika grupper av människor som olika värda och leder till exkludering och polarisering. Även för användare som inte själva utsätts skapar hatretoriken en negativ miljö.

² Diskrimineringsombudsmannen, "Vad är hatretorik?", [2023], <https://yhdenvertaisuus-valtuutettu.fi/sv/hatretorik>.

³ Diskrimineringsombudsmannen, "Diskrimineringsgrunder", 28/2 2023, <https://www.do.se/diskriminering/diskrimineringsgrunder>.

⁴ Mika Hietanen och Johan Eddebo, "Towards a Definition of Hate Speech – With a Focus on Online Contexts", *Journal of Communication Inquiry* 47, nr. 4 (2023), 440–458, <https://doi.org/10.1177/01968599221124309>.

Hatretorik är ett hot mot demokratin. När människor sprider hat och främjar intolerans undermineras samhällets sammanhållning och möjligheten till konstruktiv dialog. Det skapar en polariserad miljö där människor inte längre lyssnar på varandra, utan istället stänger av och blir mer ovilliga att förstå olika perspektiv.⁵ Problemen påverkar även direkt det demokratiska beslutsfattandet när förtroendevalda blir måltavlor, något som ökat de senaste åren:

Det är tydligt att ökningen av hatretorik och falska nyheter på nätet samt fysiska angrepp på förtroendevalda har en skadlig och förlamande effekt på demokratin generellt och skapar ett avskräckande politiskt samtalsklimat inom vilken förtroendevalda förväntas verka, bedriva sitt arbete och leva. Den lokala och regionala demokratin försvagas av den rädsla, förvirring och osäkerhet som desinformation och falska nyheter skapar hos medborgarna och krymper utrymmet och möjligheten för öppen, resonlig och respektfull debatt.⁶

Hatretorik kan förekomma i alla former, direkt och indirekt, där människor uttrycker sig: tal, skrift, affischer, memes, bilder, sånger, video, symboler, banderoller och t.o.m. gester. Alla dessa uttrycksformer kan vara direkta eller mer eller mindre indirekta. Det finns inget krav på att budskapet ska vara explicit. Det finns många uttryck, förkortningar och symboler som omedelbart förmedlar ett budskap trots att det är implicit. På grund av förbud gentemot hatretorik är det vanligt med indirekta uttryck. Antydningar, insinuationer, allusioner och kontextberoende uttryck kan användas för ett hatiskt budskap. Helhetsintrycket avgör vad vi uppfattar.

Som tumregel kan man säga att om uttrycket är tillräckligt tydligt för att den utsatta gruppen kan uppfattas som utpekad kan vi räkna det som hatretorik. Det är inte tillräckligt att någon "känner sig kränkt" utan det måste objektivt sett gå att bedöma uttrycket som kränkande.

Även om ett indirekt budskap inte tekniskt eller juridiskt sett är förbjudet kan det ändå vara fel ur etisk synpunkt.

⁵ För en insyn i hur hot och hat påverkar demokratin i Sverige, se Sveriges kommuner och regioner, *Hot mot det demokratiska samtalet: forskarantologi* (Stockholm: Sveriges kommuner och regioner, 2023), <https://skr.se/download/18.465foebe1876f020038ce2c/1681294477594/SKR-Hot-mot-det-demokratiska-samtalet-ver2.pdf>.

⁶ Sveriges kommuner och regioner, *Hatretorik och falska nyheter. Konsekvenser för de förtroendevaldas trygghet och säkerhet* (övers. Edward Andersson, orig. *Hate speech and fake news: the impact on working conditions of local and regional elected representatives*, Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe, Report CG(2022)43-11final, 25/10 2022; Stockholm: Sveriges kommuner och regioner, 2023), <https://skr.se/download/18.465foebe1876f020038cf05/1681294770449/SKR-Hatretorik-falska-nyheter-svenska-ver2.pdf>.

Största delen av hatretorik sprids på socialmedia som är svårare att övervaka och att åtgärda än fysiska uttryck i stadsmiljön. Dessutom är spridningen av budskap på Internet potentiellt både omedelbart och omfattande, jämfört t.ex. med ett klistermärke på en lyktstolpe.

I detta sammanhang utgår vi från den privilegierade del av världen där vi har smarttelefoner och en hyfsad Internet-uppkoppling. I stort sett alla som är födda i ett land efter millennieskiftet använder dagligen någon app för socialmedia.

Störst på webben är fortfarande Facebook, som lanserades 2005 och som har tre miljarder månatliga användare. Till de tre stora hör även YouTube (2,5 miljarder månatliga användare) och Instagram (2 miljarder månatliga användare). Dessa åtföljs av de mindre TikTok och SnapChat (1 miljard respektive 750 milj. månatliga användare).⁷ Ytterligare tillkommer chat-appar som Facebook Messenger, FaceTime, WhatsApp, iMessage, Google Chat/Meet, Zoom, Telegram och Discord, för att nämna de mest använda.⁸ Kina och Ryssland har egna versioner av några av dessa.

Hatretorik är förbjudet. I yttrandefrihetens namn får inte andra människors mänskliga rättigheter eller människovärde kränkas. Se vidare kap. 5, avsnittet om Lagstiftning och regelverk. Lagstiftningen har dock inte lyckats följa upp den snabba teknologiska utvecklingen. Dessutom är lagstiftningen nationell, men hatretoriken känner inga gränser. Det är också svårt att lagstifta emot hatretorik eftersom den tar så många olika former och uttryck. Samtidigt är det viktigt att inte begränsa yttrandefriheten mera än nödvändigt.

Yttrandefrihet: Enligt 2 kap 1 § regeringsformen (1974:152) har varje medborgare rätt att i tal, skrift eller bild meddela upplysningar och uttrycka tankar, åsikter och känslor. Rättigheten gäller även för utländska medborgare.

Lösningen har varit att komplettera nationella lagstiftningar med internationella överenskommelser. Den viktigaste är EU:s uppförandekod för att motverka olaglig hatretorik på webben.⁹ Under arbete är även en omfattande lagstiftning som avser att kriminalisera vissa former av hatretorik, men arbetet har avancerat långsamt.¹⁰

⁷ Statista, "Most popular social networks worldwide as of January 2024, ranked by number of monthly active users" (Statista, 2024), <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users>.

⁸ Statista, "Most used messenger by brand in the U.S. as of December 2023" (Statista, 2024), <https://www.statista.com/forecasts/997099/most-used-messenger-by-brand-in-the-us>.

⁹ European Commission, "The EU Code of Conduct on countering illegal hate speech online", Europeiska unionen, [2022], <https://bit.ly/3T9ynq9>.

¹⁰ Piotr Bąkowski, "Proposals to extend the list of EU crimes to all forms of hate crime and hate speech", *A New Push for European Democracy* (European Parliament, 20/2 2025), <https://bit.ly/3bNQ3nK>.

Hatpropaganda bekämpas dock redan genom lagstiftning i många, men inte alla, EU-länder. Dessutom är olika aspekter kriminaliserade i olika länder. Till exempel kriminaliserar 20 medlemsländer hatpropaganda på grund av sexuell läggning, men endast sex medlemsländer gör det på grund av ålder.¹¹

Yttrandefriheten begränsas av andra lagar, t.ex. förbud mot förtal och mot hets mot folkgrupp. I en rad rättsfall har olika lagar vägts mot varandra och ibland är det utgången varit svår att förutse. En tumregel är att en uppriktig kritisk diskussion är tillåten medan ett svartmålande som leder till skada är förbjudet. Nedan ett exempel från lagen.nu.

RH 2017:14: Hets mot folkgrupp. I ett inlägg på ett politiskt partis lokala Facebook-sida publicerades **ett inlägg som uttryckte missaktning av muslimer som grupp**. Tingsrätten ansåg att inlägget, mot bakgrund av Europadomstolens praxis, fick anses falla inom ramen för vad som bör få bemötas i en fri debatt och ogillade åtalet. Hovrätten kom till motsatt slut. **Hovrätten framhöll att straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp ska tolkas i belysning av och i överensstämmelse med de överordnade bestämmelserna om mänskliga rättigheter och yttrandefrihet** i regeringsformen och Europakonventionen. Straffbestämmelsen bygger på en avvägning på ett allmänt plan mellan yttrandefriheten och skyddet för utsatta grupper. Karaktären och strängheten i den påföljd som kan följa för den som missbrukar yttrandefriheten är en del i den avvägningen. Tolkningen i förhållande till Europakonventionens fri- och rättigheter kan därför inte ensidigt utgå från skyddet för den som har utnyttjat sin yttrandefrihet utan måste ske i ljuset av lagstiftarens övergripande avvägningar, även med beaktande av det starka skydd som yttrandefriheten generellt åtnjuter i Sverige. Vid en samlad bedömning där **hovrätten fäste vikt bl.a. vid att uttalandet var utformat på ett kränkande sätt och således inte inbjöd till en religionskritisk diskussion** – vilket det självfallet måste finnas utrymme för – fann hovrätten åtalet styrkt.

¹¹ European Commission, "A more inclusive and protective Europe: extending the list of EU crimes to hate speech and hate crime", COM(2021) 777 final (Europeiska unionen, 9/12 2021), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0777&qid=1639350415533>.

2. HATRETORIKENS GRÄNSER

Inställningen till hatretorik är mycket polariserad: en del efterlyser kraftfullare åtgärder mot hatretorik, medan andra befarar att åtgärderna oundvikligen inskränker yttrandefriheten eller till och med leder till censur.
– *Forskning om hatretorik 2022, Saresma et al.*¹²

Negativt, obehagligt eller bara dumt prat behöver inte vara hatretorik. För att definitionen av vad som är förbjudet ska uppfyllas måste det som sägs antingen knyta an till de skyddade egenskaperna eller riskera negativa konsekvenser som t.ex. våld. Det är viktigt att minnas att även mycket obekväma åsikter skyddas av rätten till yttrandefrihet.

Att uttrycka ilska, irritation, raseri eller andra negativa känslor i samband med en gärning innebär inte att gärningen är en hatgärning.

Att kritiskt eller faktabaserat kritisera eller kommentera en annan persons agerande – oberoende vem det gäller – är inte en hatgärning i sig.

Ett centralt bedömningskriterium är gärningsmannens motiv: om gärningen inte förknippas med fördomar eller fientlighet som grundar sig på en i lagen angiven orsak [såsom skyddade egenskaper] är det inte fråga om en hatgärning.¹³

Mobbning är inte nödvändigtvis hatretorik, men tar ändå ofta den formen. Om innehålllet baserar sig på skyddade egenskaper är mobbningen även hatretorik. I många fall handlar det om vilka associationer det som sägs väcker. Dessa varierar mellan kulturer och regioner.

Likaså faller de flesta former av s.k. **härskartekniker** utanför hatretoriken. Att osynliggöra eller oskäligt skuldbelägga någon må vara fult, men inte hatretorik. Däremot kan förlöjligande vara hatretorik om det knyts an till någon egenskap, t.ex. "Den där

¹² Tuija Saresma, Reeta Pöyhtäri, Alekski Knuutila, Heidi Kosonen, Marko Juutinen, Paula Haara, Urho Tuolonen, Kaarina Nikunen och Jenita Rauta, *Verkkoviha: Vihapuheen tuottajien ja levittäjien verkostot, toimintamuodot ja motiivit*, [Hatretorik: Nätverk bland dem som producerar och sprider hatretorik, deras verksamhetsformer och motiv], 10 (Statsrådets kansli, 2022), <http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-298-5>.

¹³ Johanna Korhonen, "Sårande ord, skadliga gärningar. Handbok för att motarbeta hatgärningar på det lokala planet" (Justitieministeriet, [2021]), <https://bit.ly/3wtySCK>.

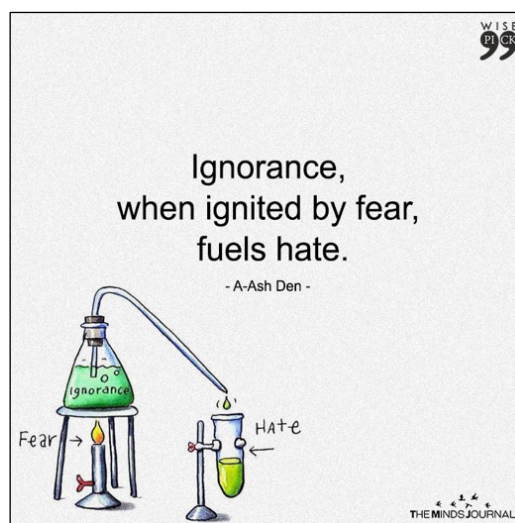
texten som Anna skrev är usel. Inte för att jag förväntade mig något mera av en [skyddad egenskap].”

Ironi och sarkasm är likaså språkliga tekniker som kan användas på många olika sätt. Om de kopplas till skyddade egenskaper hos en person som står som objekt för ironin eller sarkasmen kan det vara hatretorik.

Att **retas** eller att **förnärma** någon är normalt inte hatretorik, men om det uppfyller kriterierna för **förolämpning** eller **ärekränkning**, kan det t.o.m. vara kriminellt. Ärekränkning är en av de få former av hatretorik som klassas som brott. En annan sådan form är **uppvigling till hat mot folkgrupp**.

Konspirationsteorier och olika ismer och fobier får mycket utrymme på webben. I diskussioner kring dessa förekommer ofta hatretorik eftersom flera av dessa bygger på en negativ och ovetenskaplig uppfattning av en grupp människor på ett sätt som kränker deras mänskliga rättigheter och värdighet. Grupper som omfattas av dessa är bl.a. judar, muslimer, romer, homosexuella, transsexuella, rasifierade, utlänningar och kvinnor.

Härmed knutna ismer och fobier är: antiziganism, antisemitism, islamofobi, anti-feminism, rasism, xenofobi, kontrajihadism, tanken om Eurabia (tanken att muslimerna är i färd med att ta över Europa, med europeiska ledares stöd), Sion vises protokoll (tanken om att judarna avser ta över hela världen) och ersättningsteorin (tanken att vita i västvärlden planmässigt håller på att ersättas av rasifierade, framför allt muslimer).

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har i flera ärenden fastställt riktlinjerna för gränsdragningen mellan tillåtna yttranden och hatretorik:

Även rentav skarp kritik mot exempelvis migrationspolitiken omfattas av yttrandefriheten, men yttranden som till sin natur är exempelvis rasistiska, kvinnofientliga, homo- och transfobiska, islamofobiska eller antisemitiska kränker de grundläggande och mänskliga rättigheterna och hotar användningen av de demokratiska rättigheterna och omfattas därmed inte av skyddet för yttrandefriheten.¹⁴

Även t.ex. riktlinjerna för Facebook beaktar möjligheten för att vissa uttryck inte direkt kan fastställas som hatretorik utan att beakta kontexten. I sina policyregler beskriver de detta enligt följande; innehåll som inte ska publiceras (se hela texten i Bilaga 1):

[...] innehåll som attackerar koncept, institutioner, idéer, traditioner eller religioner med koppling till skyddade egenskaper och vilka sannolikt kan ge upphov till fysisk skada, rädsla eller diskriminering för personer med koppling till den skyddade egenskapen. Facebook tittar på en rad signaler för att fastställa om det förekommer hot om skada i innehållet. Det här omfattar men är inte begränsat till: innehåll som kan uppvigla till våld eller hotelser, om det för närvarande förekommer spänningar, som ett val eller en pågående konflikt, och om det nyligen har förekommit våld mot den aktuella skyddade gruppen. I vissa fall tar vi hänsyn till om den som uttalar sig är en offentlig person eller innehar en maktposition.¹⁵

För att bedöma vad som är vad räcker för en vanlig medborgare sunt förnuft långt. För teknologigiganterna åstadkommer gränsfallen däremot stora utmaningar eftersom hatretorik i första hand identifieras med hjälp av automatiska algoritmer. Tillsvidare har det visat sig svårt för dessa artificiellt intelligenta system att identifiera indirekt hatretorik. Erfarna språkbrukare vet ju vad som är förbjudet och använder sig därför ofta av indirekta sätt att uttrycka hat på.¹⁶

¹⁴ Diskrimineringsombudsmannen, "Hatretorik"; European Court of Human Rights, "Hatespeech" (November 2023), https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/FS_Hate_speech_ENG.

¹⁵ Meta, "Hatretorik", Facebooks communityregler, *Transparency Center* (Meta, 2023), <https://transparency.fb.com/en-gb/policies/community-standards/hate-speech>.

¹⁶ Eddebo, Johansson och Hietanen, "Automatic Detection of Hate Speech".

3. HATRETORIKENS SKADLIGA EFFEKTER

Hatretorik kränker människovärdet och uppmuntrar till diskriminering.

*Det hindrar förverkligandet av yttrandefriheten
och hotar den konstruktiva samhällsdebatten och till och med demokratin.*

– Diskrimineringsombudsmannen¹⁷

1. Psykologisk påverkan. Hatretorik kan leda till ångest, ilska och depression hos dem som utsätts för det. Detta kan skapa en känsla av otrygghet och hot.

2. Förstärkning av fördomar. Genom att sprida hat och intolerans förstärks fördomar och stereotyper, vilket kan leda till diskriminering och exkludering av vissa grupper.

3. Ökad konflikt. Hatretorik skapar konflikt och spänningar mellan olika grupper i samhället. Detta kan leda till våld och splittring.

4. Minskad tillit. När människor inte längre litar på varandra och känner sig hotade, minskar samhällets sammanhållning och även förtroendet för institutioner och myndigheter.¹⁸ De som sprider ideologisk hatretorik vill underminera förtroendet för samhället och demokratin.¹⁹

Getty.

¹⁷ Diskrimineringsombudsmannen, "Diskrimineringsgrunder".

¹⁸ Annamari Huovinen och Sikke Leinikki, "Att möta hatretorik i arbetet", *Ansvarsfull forskning*, 10/3 2020, <https://vastuullinentiede.fi/sv/ateranvandning/att-mota-hatretorik-i-arbetet>.

¹⁹ Statsrådet, "Undersökning: Hatretorik har blivit en så oskiljaktig del av nätet att den är svår att utrota helt", Pressmeddelande, 20/6 2022, <https://valtioneuvosto.fi/sv/-/10616/undersokning-hatretorik-har-blivit-en-sa-oskiljaktig-del-av-natet-att-den-ar-svar-att-utrota-helt>.

4. BEKÄMPA HATRETORIKEN

Addressing hate speech does not mean limiting or prohibiting freedom of speech. It means keeping hate speech from escalating into something more dangerous, particularly incitement to discrimination, hostility and violence, which is prohibited under international law.
– UN Strategy and plan of action on hate speech²⁰

Hatretorik inte bara ett retoriskt fenomen utan har verkliga konsekvenser för individer och samhället som helhet. Att aktivt motverka hatretorik är avgörande för att skapa ett mer inkluderande och harmoniskt samhälle. Det största ansvaret faller på utbildare. Tyvärr har hatretorik blivit en så oskiljaktig del av nätet att den är svår att utrota helt.²¹ Dock: utan åtgärder skulle hatretoriken i praktiken förstöra webben och därmed en stor del av samhället. Fokus ligger nu på att effektivisera de åtgärder med vilka vi kan begränsa hatretoriken. Dessa åtgärder kan grupperas i tre områden.

Utbildning och medvetenhet. Genom att öka medvetenheten om hatretorik och dess skadliga effekter kan vi arbeta för att minska dess påverkan. Generellt är utbildning lösningen även på de övriga stora socialmediala utmaningarna, som att förstå problemen med konspirationsteorier och annan otillbörlig påverkan, inklusive destruktiva -ismer och teorier. Framför allt bör utbildningen öka vår källkritiska förmåga.

Man kan säga att det till alla utbildares ansvar tillkommit en moralisk skyldighet att öka de lärandes medialitteracitet. Som övergripande begrepp innefattar medialitteracitet vårt interagerande med olika former av medieinnehåll, hur vi läser, förstår, analyserar, svarar och reagerar. Hatretorik skiljer ut sig som en specifik form av utmaning som behöver adresseras separat, på liknade sätt som t.ex. konspirationsteorier.

Forskare Julian Honkasalo har föreslagit att konkret utbildning i argumentationsfärdigheter är den effektivaste metoden att motarbeta hatretorik.

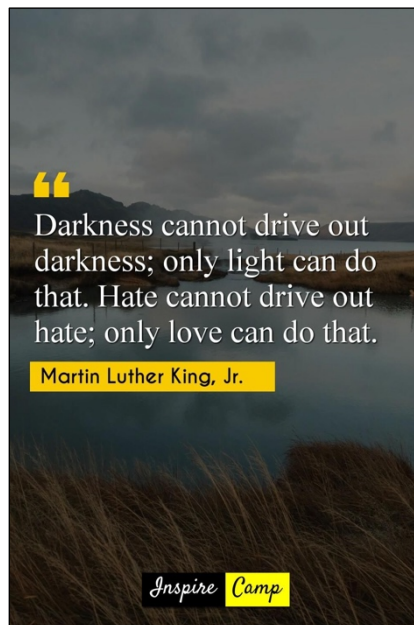
Jag föreslår [...] argumentationslära införlivas i läroplanerna för mediekunskap för både skolor och vuxna. Om fler användare av sociala medier känner igen trolning och de typiska formerna för hatretorik skulle det sannolikt vara lättare [...] att ingripa i hatretorik i förebyggande syfte, eller genast när det upptäcks, och på så sätt också själva undvika till exempel att reagera på hatretorik med hatretorik.

²⁰ United Nations, "Strategy and plan of action on hate speech" (Förenta nationerna, 2019), <https://www.un.org/en/genocideprevention/hate-speech-strategy.shtml>.

²¹ Statsrådet, "Hatretorik svår att utrota".

Det ligger därför i allas intresse att säkerställa god argumentationspraxis och fråga vilken typ av värderingar som följer av olika spelregler för argumentation. Samtidigt skulle de som sprider hatpropaganda förlora sin övertalningsförmåga och trovärdighet, vilket i sin tur skulle förändra diskussionskulturen på lång sikt.²²

En viktig poäng som Honkasalo gör är att när man väl får upp ögonen för hur hatretorik fungerar, mister det något av sin kraft. Ett exempel kunde vara *ad baculum*-fallasin, d.v.s. att med hot försöka få någon att acceptera en ståndpunkt trots att ståndpunkter bygger på argument. Det är argumenten som ska vara avgörande, inte hot, personangrepp eller irrelevanta omständigheter.²³

Förändring av kulturen. Genom att främja en kultur av respekt, tolerans och öppen dialog kan vi motverka hatretorik. På denna punkt kan skolan bidra avsevärt genom att tidigt i livet erbjuda goda modeller för interaktion och diskutera gränserna för vad som är konstruktivt.

Olika kommunikationsövningar, som debatt och förhandling kan hjälpa elever och studerande att se saker ur olika synvinklar och att sätta sig in i andras livssituationer.

²² Julian Honkasalo, *Väittelytaidoilla vihapuhetta vastaan* [Med debattfärdigheter emot hatretorik] (Kalevi Sorsa stiftelsen, 2020), 14.

²³ En introduktion till argumentation och fallasier: Mika Hietanen, "Kritisk argumentationsanalys", *Kritiskt tänkande – i teori och praktik*, red. Elin Sporrang och Karin Westin Tikkanen, 39–54 (Lund: Studentlitteratur, 2016).

En förändring av kulturen kräver kunskap såsom information om vilka grupper som är särskilt utsatta och vilka utmaningar dessa grupper möter i livet. Framförallt gäller det att förstå att vi alla påverkas av hatretoriken, antingen direkt själva eller via människor omkring oss.

En undersökning på svensk botten visar t.ex. på olikheter mellan mäns och kvinnors situation på webben:

Undersökningen visade att kvinnor fick fler nedvärderande kommentarer om sitt utseende som innehöll påståenden om att en person är ful eller oattraktiv samt objektifierande och närgångna kommentarer om personens kropp. Kvinnor fick också fler kommentarer som anspelade på psykisk ohälsa i form av vanföreställningar eller oförmåga att reglera känslor, bristande moral samt om sexualitet och kön. Män fick fler kommentarer som innehöll direkta och indirekta hot samt nedvärderande kommentarer om bristande kompetens.²⁴

Lagstiftning och regelverk. Lagar som förbjuder hatretorik och hets mot folkgrupp är viktiga för att skydda människors rättigheter och säkerhet. I tillägg behövs regler för kommersiella internationella teknologiföretag, såsom Meta, som ålagts ett stort ansvar i att motarbeta bl.a. just hatretorik. Enligt EU:s uppförandekod åläggs socialmediala transnationella företag att inom ett dygn radera skadliga meddelanden som flaggats av andra läsare.²⁵

I Sverige nämns inte 'hatretorik' i någon lag men följande lagar och förordningar reglerar på olika sätt vad som är tillåtet.

Yttrandefrihetsgrundlagen. Fastställer principen om yttrandefrihet och skyddar rätten att uttrycka åsikter, även om de är kontroversiella. Samtidigt finns det begränsningar för att förhindra hatretorik och hot mot andra.

Enligt [kap. 2 §1 i regeringsformen \(1974:152\)](#) har varje medborgare rätt att i tal, skrift eller bild meddela upplysningar och uttrycka tankar, åsikter och känslor. Rättigheten gäller även för utländska medborgare. Denna frihet hindrar inte begränsningar av meddelanden som inriktas på våldsförställningar, pornografiska bilder eller hets mot folkgrupp (Yttrandefrihetsgrundlag §2).

²⁴ Kaati et al., "Toxiskt språk".

²⁵ Council of the European Union, "Assessment of the Code of Conduct on Hate Speech online", Information note 12522/19 (Europarådet, [2022]), <https://bit.ly/3OUmJNs>; Huovinen och Leinikki, "Möta hatretorik".

Tryckfrihetsförordningen. Reglerar tryckfriheten och gäller för tryckta medier. Även här finns begränsningar för att förhindra spridning av hatretorik och falska nyheter.

Brottsbalken. Denna lag innehåller bestämmelser om förtal, förolämpning och andra brott som kan vara relevanta när det gäller hatretorik.

Diskrimineringslagen. Förbjuder diskriminering på grund av kön, etnicitet, religion, funktionsnedsättning och sexuell läggning. Detta inkluderar även hatretorik som riktar sig mot dessa grupper.

Lagen om elektronisk kommunikation (LEK). Reglerar elektronisk kommunikation, inklusive sociala medier och internet. Lagen kan användas för att bekämpa hatretorik online.

Yttrandefriheten begränsas alltså av andra lagar, t.ex. förbud mot förtal och mot hets mot folkgrupp. I en rad rättsfall har olika lagar vägts mot varandra och ibland har bedömningen varit svår att göra. En tumregel är att en uppriktig kritisk diskussion är tillåten medan ett svartmålande som leder till skada är förbjudet. Nedan ett exempel från lagen.nu.

RH 2017:14: Hets mot folkgrupp. I ett inlägg på ett politiskt partis lokala Facebook-sida publicerades **ett inlägg som uttryckte missaktning av muslimer som grupp.** Tingsrätten ansåg att inlägget, mot bakgrund av Europadomstolens praxis, fick anses falla inom ramen för vad som bör få bemötas i en fri debatt och ogillade åtalet. Hovrätten kom till motsatt slut. **Hovrätten framhöll att straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp ska tolkas i belysning av och i överensstämmelse med de överordnade bestämmelserna om mänskliga rättigheter och yttrandefrihet** i regeringsformen och Europakonventionen. Straffbestämmelsen bygger på en avvägning på ett allmänt plan mellan yttrandefriheten och skyddet för utsatta grupper. Karaktären och strängheten i den påföljd som kan följa för den som missbrukar yttrandefriheten är en del i den avvägningen. Tolkningen i förhållande till Europakonventionens fri- och rättigheter kan därför inte ensidigt utgå från skyddet för den som har utnyttjat sin yttrandefrihet utan måste ske i ljuset av lagstiftarens övergripande avvägningar, även med beaktande av det starka skydd som yttrandefriheten generellt åtnjuter i Sverige. Vid en samlad bedömning där **hovrätten fäste vikt bl.a. vid att uttalandet var utformat på ett kränkande sätt och således inte inbjöd till en religionskritisk diskussion** – vilket det självfallet måste finnas utrymme för – fann hovrätten åtalet styrkt.

Skollagen och läroplanerna bygger på lagstiftningen och betonar att utbildningen utformas i överensstämmelse med demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter, som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. I gymnasiets läroplan står (Gy11, kap. 1):

Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering som har samband med kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling ska aktivt motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser.

5. FACEBOOK

Vi anser att människor kan uttrycka sig och ta kontakt med andra med större frihet när de inte känner sig angripna på grund av vilka de är. Den [hatretoriken] skapar en hotfull och exkluderande miljö och kan i vissa fall främja våld i verkligheten.
– Facebook Community Standards²⁶

På grund av Facebooks enorma inflytande i människors vardag har de också mera än andra pressats att ta tag i problemen med hatretorik. Ett resultat av detta är att Meta för Facebook har skapat en omfattande och konkret lista på vad som räknas som hatretorik. Listan har fyra kategorier. De tre första är förbjudna sätt att uttrycka sig på i fallande ordning av skadlighet: nivå 1, nivå 2, nivå 3. Den fjärde är sådana uttryck där sammanhanget avgör om de är förbjudna eller inte. I dessa fall behövs mera information för att fälla ett omdöme, d.v.s. det går inte med automatiska algoritmer att flagga dessa som hatretorik. Facebooks lista finns bifogad (Bilaga 1).

Facebooks definition på hatretorik avviker inte i grunden från övriga aktörers. De stora aktörerna har snarlika definitioner och listor. Skillnaden är att Facebooks lista är mera omfattande och mera detaljerad.

Att göra listor av förbjudna ord, uttryck, fraser o.s.v. är en vanskligt. Utmaningarna är många, bl.a. att dynamiken i vad som i samhället uppfattas som olämpligt dels förändras över tid, dels är kulturellt betingat. Skällsorden varierar mellan kulturer och vissa uttryck förknippas med traditioner som kan vara laddade med innebörd i en kultur men omöjliga att förstå i en annan. Facebook beskriver och motiverar sin syn på hatretorik enligt följande (Facebook Community Standards).

Vi definierar hatretorik som ett direkt angrepp på människor, snarare än koncept eller institutioner, baserat på vad vi kallar skyddade egenskaper: etnisk grupp, nationell bakgrund, funktionsnedsättning, religiös åskådning, kast, sexuell läggning, kön, könsidentitet och allvarlig sjukdom. Vi definierar angrepp som våldsamma eller avhumaniserande uttalanden, skadliga stereotyper, uttalanden om underlägsenhet, uttryck för motvilja, avsky eller avfärdande, svordomar och uppmaningar till utestängning eller segregation. Vi förbjuder dessutom skadliga stereotyper, vilka vi definierar som avhumaniserande jämförelser som historiskt har använts i syfte att

²⁶ Meta, "Hate speech", Facebook Community Standards, Transparency Center (Meta, 2024), <https://transparency.fb.com/en-gb/policies/community-standards/hate-speech>.

attackera, skrämja eller utesluta specifika grupper. Dessa har ofta koppling till offlinevåld. Vi ser ålder som en skyddad egenskap när den omnämns tillsammans med en annan skyddad egenskap. Vi skyddar också flyktingar, migranter, immigranter och asylsökande från de allvarligaste angreppen, men vi tillåter kommentarer och kritik mot migrationsregler. Vi tillhandahåller vidare ett visst skydd för egenskaper som yrke när de omnämns tillsammans med en skyddad egenskap. Ibland kan vi, utifrån lokala nyanser, göra bedömningen att somliga ord eller fraser utgör proxyer som används ofta för vissa grupper.

Vi förbjuder också användning av nedsättande uttryck som används för att attackera människor på grundval av deras skyddade egenskaper. Vi är emellertid medvetna om att människor ibland delar innehåll som omfattar nedsättande uttryck eller någon annans hatretorik för att fördöma eller väcka medvetenhet om den. Ibland kan någon göra uttalanden, inklusive nedsättande uttryck, som i andra sammanhang kan bryta mot våra regler för att referera till sig själv eller ta tillbaka ordet. Våra policyer är utformade att ge utrymme för denna typ av uttalanden, men vi kräver att de som gör dem tydligt uppger sin avsikt. Om avsikten är otydlig kan vi ta bort innehållet.²⁷

I den senaste versionen av Facebooks policy (ovan) tillåts nedsättande uttryck eller någon annans hatretorik om syftet är att "väcka medvetenhet" eller att fördöma den. Detta är något av ett sluttande plan och visar hur svårt det är att dra skarpa gränser.

²⁷ Meta, "Hate speech".

6. UNDERVISA OM HATRETORIK

Strategies to address and reject hate speech can be taught and learned.

Education can be a powerful tool for addressing hate speech at its root.

*It can serve to expose prejudice and stereotypes
and help learners and teachers alike to unpack bias.*

– UNESCO, *Addressing hate speech*²⁸

I följande del introduceras lektionsidéer för gymnasieskolan. Materialet är i avsett för en dubbellektion på 90 minuter man kan enkelt anpassas till en kortare lektion eller utvidgas till en längre helhet. Materialet är ungefär strukturerat enligt följande.

1. **Introducera** fenomenet med en övning som illustrerar och medvetandegör problemet.
2. Ge några **exempel** på hatretorik. Låt studenterna kort reflektera över vad som är fel med dessa. Presentera vad hatretorik är med en definition. Ge flera exempel på olika slag av hatretorik och i olika media (text, text+bild, bild, video, annat).
3. Beskriv de negativa **konsekvenserna** av hatretorik.
4. Gör en övning som introducerar **empatiperspektivet**. Alternativt, visa eller dela ut några ytterligare exempel och låt studenterna parvis eller i smågrupper besvara några frågor om dessa (vad är fel? varför är det fel? vilka följder kan detta få?).
5. Samla upp studenternas svar och **diskutera** problemen. Ta sedan även upp hur de aktuella frågorna i exemplen kunde uttryckas eller diskuteras på ett konstruktivt sätt.
6. Om det finns tid, diskutera utmaningarna med å ena sidan **yttrycksfrihet** och å andra sidan kränkande uttryck.
7. Avsluta med att presentera några tips för att **motverka hatretorik**. Alternativt, inkludera detta perspektiv genom hela lektionen.

²⁸ Nicole Fournier-Sylvester, "Addressing hate speech" (UNESCO, 2022), <https://bit.ly/3ktgGTT>.

RESURSER

Här kan barn och unga få hjälp och stöd på webben

<https://www.bris.se> – Här finns diskussionsforum, chattfunktion, Bris-mejlen och telefonnummer till Bris stödtelefon.

<https://dittecpat.se> – Ditt ECPAT är en plats för alla under 18 år. Här kan du få hjälp, stöd och kunskap om bilder, sexuella kränkningar, hot och övergrepp på nätet eller IRL. De kan också hjälpa dig ta ner nakenbilder som har spridits.

<https://www.umo.se> – Här finns svar på många frågor som rör livet på nätet. Här finns också tips på vad du kan göra om du känner sig utsatt.

<https://beo.skolinspektionen.se> – Om du är utsatt för kränkningar eller mobbning av andra elever på din skola utan att skolan gjort något så kan du vända dig till BEO.

<https://nathatshjalpen.se> – här hittar du information eller tips om du eller någon du känner har blivit utsatt för näthat.

Här kan vuxna få hjälp och stöd på webben

<https://www.telenor.se/sakerhet/natprat> – Tips på hur du som vuxen kan prata med barn om nätet. Här hittar du allt från guider om appar till tips på hur du som vuxen hanterar nätkränkningar och barns oro.

<https://www.bris.se> – på Bris hemsida, som framför allt riktar sig till barn och unga, finns även en hel del kunskap som vuxna kan ta del av. Till exempel vilka råd barn och unga ger till vuxna om hur de ska ge stöd.

<https://ecpat.se/vuxenstod> – erbjuder en plats för alla viktiga vuxna i barns närhet där de kan få hjälp, stöd och kunskap om barns sexuella utsatthet – på och utanför nätet.

EU:s ungdomsmaterial

<https://www.coe.int/en/web/no-hate-campaign/compendium-of-resources> – EU har samlat till ett resurskompendium med över 270 resurser. Dessa är inte särskilt tydligt arrangerade men den som har lite tid finner här många exempel och idéer.

Lektionsupplägg med handledning för lärare

Mål: att ge förslag på undervisning om hatretorik, inklusive konkret material för två 60 min. lektioner.

Lästid: ca 45 min.

I det följande går vi igenom en tänkt lektion om hatretorik. Materialet är lämpligast för en dubbellektion, men tanken är att lärare med olika möjligheter ska kunna göra det mesta av materialet. Det finns mera material än vad som behövs för att ge möjlighet att välja vad som är lämpligt för just din klass (att gå igenom alla exempel med en pratglad klass tar 130–150 minuter). Allra bäst blir det om det går att knyta an till aktuella exempel. I så fall kan några av de här givna exemplen bytas ut mot dessa.

Genom att på förhand läsa introduktionen i första delen av detta dokument har du som lärare bakgrund för att vid behov kunna prata lite mera om ämnet även utanför upplägget nedan. För knepigare frågor finner du hänvisningar i den hänvisade litteraturen.

1. INTRODUCERA FENOMENET HATRETORIK

ÖVNING PRIVILEGIEPROMENAD²⁹

I denna övning får eleverna gå in i en roll och föreställa sig hur det är att vara en person med olika privilegier eller att inte ha några privilegier över huvud taget. Övningen leder till intressanta diskussioner om ojämlikhet och den brukar uppfattas som en rolig övning.

Syfte: Att beskriva ojämlikhet i samhället genom att lyfta fram olika hinder och normer. Övningen hjälper eleverna leva sig in i en annan persons situation. **Förberedelser:** färdigt utskrivna rollkort (bilaga). **Tid:** 20–30 min. **Plats:** Övningen tar mycket utrymme. Om klassen är större än 20 elever går övningen inte att göra i ett klassrum. Kan du göra övningen utomhus eller i en större sal?

1. Be deltagarna ställa sig på rad. Se till att alla har tillräckligt med utrymme att gå framåt. Dela sedan ut rollkortet, som du hittar i bilagan. Be sedan deltagarna leva sig in i sina roller. Uppmana dem att föreställa sig till exempel följande.

- *Hurdan person är det frågan om?*
- *Hurdan barndom hade personen?*
- *Hurdana föräldrar har/hade personen?*
- *Gick personen i skola?*
- *Hurdant liv lever personen nu?*

Tips: Beroende på gruppens storlek kan man hitta på flera roller för promenaden. Varje elev vill gärna ha en egen roll. Alternativt kan man använda samma rollkort två gånger; det kan hända att de som fått samma kort hamnar på olika slutpunkter beroende på hur de tänkt in sig i sin roll.

2. Berätta sedan att du läser upp en rad påståenden ett åt gången. Deltagarna ska fundera på om påståendet stämmer för deras del. Om påståendet beskriver den roll de fått ska de ta ett steg framåt. I annat fall stannar kvar där de står. Ett dussin påståenden brukar vara lagom för att hålla koncentrationen.

3. När du läst upp alla påståenden ber du deltagarna stå kvar på sina platser medan ni går igenom uppgiften. Ställ några av eleverna frågorna nedan och börja med dem som har tagit flest eller minst antal steg.

²⁹ Övningen är en lokaliserad och justerad version hämtad från Plan International Finland, *Från hatretorik till dialog* (övers. fr. finska Carola Wallén, Helsingfors, 2017).

- *Hur kändes det att gå framåt?*
- *Hur kändes det när du inte kunde ta ett steg framåt?*

4. Be några deltagare (som du väljer ut) berätta vad som stod skrivet på det egna rollkortet och hur de tänkte om personen. Diskutera vilka personer de anser skulle kunna bli utsatta för hatretorik. Jämför svaren med hur många steg de tog under övningen. Syftet är att upptäcka att privilegier skyddar människor mot hatretorik.

Påståenden för privilegiepromenaden

Ta ett steg framåt, om

1. Du har tillräckligt med pengar att betala nödvändiga inköp och behöver inte fundera särskilt mycket på hur du använder dina pengar.
2. Helgdagarna enligt din religion är lediga dagar och de är markerade i kalendern.
3. Folk vet inte alltid om de ska kalla dig kille eller tjej.
4. Du har aldrig upplevt att någon skulle förklara din ilska med menstruation.
5. Du diskrimineras inte när du söker jobb på grund av ditt utländska namn.
6. Ditt modersmål, din religion och kultur värdesätts i samhället.
7. Du är inte rädd för att polisen ska stanna dig på gatan.
8. Du kan enkelt köpa plåster i samma färg som din hud.
9. Din sexuella läggning eller ditt sexuella uttryck kommenteras inte nedlåtande.
10. Du kan besöka simhallen utan att svårighet att välja om du ska till omklädningsrummet för damer eller herrar.
11. Ingen har frågat dig varifrån du *egentligen* kommer.
12. När du kom till den här byggnaden behövde du inte tänka på trappor eller trösklar.
13. Du har ett svenskt pass eller pass från ett annat EU-land.
14. Du har aldrig skämts för ditt hem eller dina kläder.
15. Ingen politiker ifrågasätter dina möjligheter att skaffa barn eller bilda familj.
16. I närheten av ditt hem finns en ungdomsgård där de anställda talar ditt modersmål.
17. Du kan gå hand i hand på gatan med den du älskar utan att någon reagerar.
18. Du kan varje dag läsa i tidningar och sociala medier om människor som har nått framgång och som har samma hudfärg som du.
19. Du känner inte rädsla när du rör dig i staden på kvällarna.
20. I ditt bostadsområde finns inte många arbetslösa människor.
21. Du har aldrig varit tvungen att berätta för dina släktingar om din sexuella läggning.
22. Du och din familj har råd att utöva de fritidsintressen ni vill.
23. När du använder sociala medier behöver du inte läsa sårande kommentarer på grund av vem du är.
24. Din studiehandledare ifrågasätter inte dina önskade arbetsval på grund av din bakgrund.

Du är en ung tjej som nyligen ensam kommit från Syrien till Sverige som flykting.	Du är en 16 år gammal tjej som har en flickvän.	Du är en nyutexaminerad arbetssökande läkare.	Du är en student som snart ska ta sin examen. Du bor ensam och dina föräldrar har flyttat utomlands
Du är en 18 årig transsexuell kille. Du har genomgått en konsoperation från kvinna till man .	Du är en 14 år gammal kille född i Sverige. Dina föräldrar har flyttat från Senegal till Sverige innan du föddes.	Du är en 16 år gammal kille i rullstol.	Du är en 18 år gammal kille med högerextrema åsikter. Du saknar jobb och går inte i skola.
Du är advokat. Din lön är 60 000 kronor i månaden.	Du är en 15 år gammal kille. Du lider av depression, men får vård.	Du är en bostadslös ung tjej.	Du studerar på gymnasium. Dina föräldrar är rika och du bor hemma.
Du är en tysk utbyfeselev i gymnasiet. Du har nu bott ett halvt år i Sverige.	Du är en punkttjej som går estetiklinjen på ett gymnasium.	Du är en 16 år gammal romsk tjej. Du klär dig i traditionella romska klänningar.	Du är en överviktig/storvuxen kvinna. Du arbetar i kassan i ett snabbköp.
Du är en vuxen romsk man. Du klär dig i traditionell svart romsk dräkt.	Du är en 17 år gammal kille. Du har adopterats till Sverige från Nigeria när du var ett år gammal.	Du är en 16 år gammal studerande vid en yrkesskola. Du bor inte längre hos dina föräldrar.	Du är en sverigefinsk kille på årsklass nio. Du är den enda i din klass som har finska som modersmål.
Du är en 17 år gammal muslimsk tjej. Du klär dig i hijab (L.....)	Du är en 16 år gammal same som bor i Stockholm.	Du är en 22 år gammal kille som nyligen har fått asyl i Sverige och studerar vid universitetet. Du sällskapar	

Exempel på hatretorik

Introducera nu mera konkret hatretorik med hjälp av exempel. Gå i helklass tillsammans igenom vad som är fel i exemplen nedan. Efter att du på detta sätt introducerat hur man kan diskutera exemplen, låt studenterna pröva själva (om det finns tid och om detta känns lämpligt).

Obs! Som lärare står vi här inför ett dilemma. Å ena sidan är det svårt att illustrera och förklara hatretorik utan att ge konkreta exempel. Å andra sidan vill vi inte reproducera kränkande exempel. Med ungdomar finns en risk att de från lektionen minns rafflande exempel på hatretorik som sedan lever vidare i gruppen. De här valda exemplen försöker undvika detta, men mycket beror på läraren och gruppen.

1. Exempel på rasism: reaktionerna på Åhléns Lucia 2016

Låt studenterna läsa den första texten nedan, från SVT Nyheter (länk efter textutdraget). Reflektera över hur det är med olika traditioner. Hur kan vi reagera när något är obekant eller vi ogillar något? Tänk också över att inlägget med bilden på Lucia hade fått över 30 000 gilla- och kärleksreaktioner och "bara" drygt 300 arga reaktioner; alltså kan 1 % negativa reaktioner räcka för att totalförstöra en kampanj!

"Hatarna har inte vunnit"

Med bilden ville de visa att alla kan få vara Lucia, oavsett hudfärg och kön.

– Det spelar ingen roll om man har långt eller kort hår, om man är pojke eller flicka, om man har ljus hy eller mörk hy – man kan faktiskt bestämma själv om man vill vara Lucia eller tomte eller pepparkaksgubbe, säger Lina Söderqvist till SVT Nyheter.

Hon vill inte att man ser borttagandet av bilden som att näthatarna har vunnit.

– Vi kommer aldrig sluta, de har inte vunnit, säger Lina Söderqvist.

"Åhléns tar bort luciabilden efter hatet", *SVT Nyheter*, 6/12 2016, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/ah lens-tar-bort-luciabilden-efter-hatet>.

Bild 1: Åhléns Lucia 2016 (källa: Åhléns).

”Högerextremister bakom hatdrevet mot Åhléns Lucia”

Nu visar en granskning av den anti-rasistiska tidskriften Expo att en del av drevet organiserades i gruppen ”Ordet är fritt!” på Facebook, en samlingsplats för högerextrema med 1 400 medlemmar – varav flera har koppling till den nazistiska Svenska Motståndsrörelsen.

”Gå in och skriv vad ni tycker! Det är vidrigt gjort av dem att göra narr av våra traditioner så där”, skrev en användare i gruppen med en länk till Åhléns inlägg med bilden på pojken. Kort efteråt började kommentarsfältet fyllas av rasism och hat, flera inlägg postade runt samma tidpunkt.

”Högerextremister bakom hatdrevet mot Åhléns Lucia”, *SVT Nyheter*, 13/12 2016, <https://www.svt.se/kultur/hogerextremister-bakom-hatdrevet-mot-ahlens-lucia>.

2. Exempel på kvinnohat (misogyni)

I denna video läser kvinnor upp meddelanden som de fått av män som hatar kvinnor. Detta material är inte lämpligt för alla klasser och bör endast användas om det finns möjlighet att diskutera obehag och negativa reaktioner på ett tryggt sätt i just den klassen. Videon innehåller upprörande och grova berättelser.

”Män som näthatar kvinnor”, *Granskarna SVT*, 5/2 2013, https://www.youtube.com/watch?v=k_pLmq8d7Mk.

3. Ett exempel på engelska (misogyni)

I detta exempel får en grupp kvinnor utstå hat därför att de arbetar i en mansdominerad bransch (datorspel).

Adam White, "Female Marvel Comics editor harassed online for milkshake selfie", *The Telegraph*, 31/7 2017, <https://www.telegraph.co.uk/books/news/female-marvel-comics-editor-harassed-online-milkshake-selfie>.

4. Exempel på bild+text (meme)

Bild 2: Meme på islam (källa: upphov okänt).

Kommentar: Bilden presenterar islam som en ulv i fårakläder, d.v.s. att islam inte är vad det ser ut att vara. Bygger på tanken om att det finns en plan för muslimerna att ta över den kristna världen (jfr Eurabia-konspirationsteorin). Man kan också läsa in att tankar som att muslimer är farliga, t.ex. terrorister. Uppfattningen om övertagande saknar grund och är absurd när man betänker att muslimerna som kommer till Europa flyr missförhållanden i sina muslimska hemländer. De flesta som kommer till Sverige är tacksamma över möjligheten att börja ett nytt liv. Det sista de tänker på är att "ta över världen" eller att bli terrorister.

Obs! De flesta elever känner nog inte till Eurabia-konspirationsteorin och kan ha svårt att se att denna meme är en kritik gentemot islam. Många är inte riktigt medvetna om vad det innebär att Sverige uppfattas som kristet och har svårt att förstå vilken skillnaden är gentemot islam, t.ex. gällande negativa konsekvenser som hedersmord, salafistiska nätverk, byggandet av moskéer med pengar från rika arabiska

länder, privatskolor som ersätter annan undervisning med Koranundervisning, som inte accepterar sexualundervisning o.s.v. Exemplet finns med för det fall att klassen diskuterat religionsfrågor tidigare.

Exemplet fungerar antagligen bäst som en alldeles kort diskussion om hur man kan säga mycket med en bild, men att det blir betraktaren som får fylla i vad som menas. Därför misstolkas memes ofta!

5. Hatbrott – hatretorik som enligt lag räknas som brott³⁰

Exempel 1: Fall som gått till domstol

En man publicerade diskriminerande text i en Facebookgrupp.

Texten diskriminerade svarta och i texten talade mannen om att isolera, förslava och göra svarta laglösa. Det minsta lilla brott en svart person begår borde enligt skribenten straffas med döden.

I polisundersökningen ångrade skribenten inte sina handlingar och tyckte inte att han gjort fel eller begått ett brott.

I tingsrätten fick mannen 50 dagsböter som straff för hets mot folkgrupp.

Exempel 2. Fall som gått till domstol

En kvinna åtalades för att ha förtalat laestadianer i ett Facebookinlägg.

Hon hade antytt att laestadianer allmänt utövar incest. Kvinnan bad om ursäkt och förklarade att hon var drogberoende när hon skrev så.

I tingsrätten fick kvinnan 50 dagsböter som straff för hets mot folkgrupp. Hon fick samma straff som mannen som inte ångrade sina handlingar. Det spelar ingen roll om man efteråt ångrar. Ett brott är ett brott.

³⁰ Yle, "Så drar rätten gränsen mellan yttrandefrihet och straffbar hatretorik – Yle granskade 100 polisfall", 4/9 2023, <https://svenska.yle.fi/a/7-10040947>.

2. DEFINITION: VAD ÄR HATRETORIK?

Ta upp något av exemplen ovan. Presentera exakt vad i exemplet är hatretorik utgående från definitionen nedan. Ge flera exempel på olika slag av hatretorik och i olika media (text, text+bild, bild, video, annat).

En förklaring av hatretorik för lektionen:

Hatretorik riktar sig mot en individ eller grupp med en egenskap som de själva inte kan påverka som till exempel etnisk bakgrund, livsåskådning, sexuell läggning, kön, ålder, språk, funktionsförmåga eller utseende.

Hatretorik kallas ibland hatprat eller hatpropaganda. De är samma sak. På engelska heter det *hate speech*.

Hatretorik behöver inte vara tal utan kan också vara bilder, musik, media, texter, inlägg på socialmedia eller symboler.

Hatretorik behöver inte vara argt eller hatiskt utan kan till exempel läggas fram som ett skämt eller som ett harmlöst påstående. Det är innehållet som avgör om det är hatretorik eller inte.

EU:s officiella definition av hatretorik:

Alla typer av uttryck som hetsar till, främjar, sprider eller motiverar våld, hat eller diskriminering mot en person eller grupp av personer, eller som nedsätter dem, på grund av deras verkliga eller tillskrivna personliga egenskaper eller status som ras, hudfärg, språk, religion, nationalitet, nationellt eller etniskt ursprung, ålder, funktionshinder, kön, könsidentitet och sexuell läggning.

– Ministerkommitténs rekommendation till medlemsstaterna om att bekämpa hatretorik.³¹

³¹ Council of Europe, "Combating Hate Speech", CM/Rec(2022)43 (Europarådet, juni 2022), 7, <https://bit.ly/3SOQyjq>, övers. hämtad från Sveriges kommuner och regioner, *Hatretorik och falska nyheter*, 15.

3. HATRETORIKENS NEGATIVA KONSEKVENSER

Gå kort igenom olika negativa konsekvenser av hatretorik. Gör sedan övningen empatikarta.

Alternativt, visa eller dela ut några ytterligare exempel och låt studenterna parvis eller i smågrupper besvara några frågor om dessa (vad är fel? varför är det fel? vilka följder kan detta få?).

1. Utanförskap, stärkta fördomar

Vad? Med hatretorik vill man ofta stänga ut vissa personer och grupper från samhället eller tysta vissa grupper av människor.

Konsekvens: Förminskar den utestängdas människovärde. Skapar ett vi och dem vilket i sin tur ökar fördomarna gentemot dem som är utanför. Hatretorik kan leda till ångest, ilska och depression hos dem som utsätts för det. Det kan skapa en känsla av otrygghet och hot. Hatretorik är särskilt skadlig för redan utsatta individer och minoritetsgrupper.

Fråga: Varför stänger vi ute andra? Det finns ju ingen saklig eller förnuftsmässig grund att utestänga någon på grund av skyddade egenskaper (språk, nationalitet, religion o.s.v.). Vilka är då skälen?

2. Motsättningar

Vad? Hatretorik används ofta för att upprätthålla motsättningar mellan olika grupper. Motsättningarna kan förvärras av olika ismer och konspirationsteorier.

Konsekvens: Om motsättningarna blir för starka kan dessa leda till våld och rentav krig. I en spänd situation kan även ett enskilt uttalande eller en enskild händelse utlösa en konkret kris mellan grupper.

Att tänka på: Flera som begått våld har visat sig blivit mobbade eller utestängda från gemenskapen. En del terrordåd, t.ex. i skolor, har begåtts av gärningsmän som blivit besvikna över samhället.

Fråga: Det kommer alltid att finnas olika grupper i samhället. Hur skulle man kunna undvika eller minska motsättningar mellan dessa? Kan du komma på något exempel

på två grupper som inte kommer överens och förklara varför? Hur skulle man kunna lösa problemet?

3. Ett dysfunktionellt samhälle

Vad? Syftet med hatretorik är allt oftare att påverka samhällsdebatten och beslutsfattandet. Hatretorik som riktas exempelvis mot politiker, aktivister, tjänstemän, journalister, poliser, åklagare och domare försöker man påverka beslutsfattandet.

Konsekvens: Samhället fungerar sämre. Om t.ex. en tjänsteman inte vågar fatta rätt beslut i ett ärende så blir beslutet orättvist eller fel, vilket i sin tur leder till misstro till samhället. Norden är bland de minst korrumperade länderna i världen, d.v.s. det är svårt att påverka beslutsfattare till sin egen fördel genom mutor eller hot, men hat och hot har på senare tid lett till att flera tjänstemän är rädda för följderna om de fattar vissa beslut i enskilda frågor.

Fråga: Om du skulle sitta i elevrådet och ett program/inriktning på din skola skulle be dig driva igenom att de skulle få längre raster än de andra. Skulle du då göra som de ber dig om de hotade att annars sprida riktigt fula rykten om dig på Facebook? Hur skulle du kunna hantera problemet?

ÖVNING EMPATIKARTA

Syfte: Att hjälpa eleverna leva sig in i en annan persons situation och bättre förstå orsakerna till och följderna av hatretorik på individnivå.

Förberedelser: Rita en empatikarta som exempel. Papper och tuschpennor till grupperna.

Tid: 40–50 min

1. Dela in deltagarna i grupper om två eller tre personer. Be varje grupp rita en empatikarta, till exempel på ett blädderblock. Rita i mitten ett stort huvud och segment runt om enligt modellen.

Empatikartan är ett verktyg för att bättre förstå hur en annan människa tänker, känner och upplever världen.

Man kan prata om empati medan man bearbetar kartan: empati är förmågan att leva sig in i en annan persons situation, som att uppleva världen i hans eller hennes skor. Empati är inte samma sak som sympati: en person som känner sympati är av samma

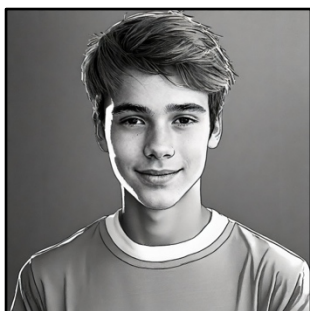
åsikt som den andra personen och delar hans eller hennes världsbild och åsikter. Man kan känna empati även om man inte delar den andras världsbild eller tankar.

2. Dela in grupperna så att **några gör en empatikarta över en person som har blivit utsatt för hatretorik** och **några om en person som gör sig skyldig till hatretorik**. Låt dem välja bland de fyra exempelkaraktärerna nedan (eller hitta på egna).

Kartan fylls i enligt nummerordning med till exempel post-it-lappar eller genom att skriva (då behövs A3-papper).

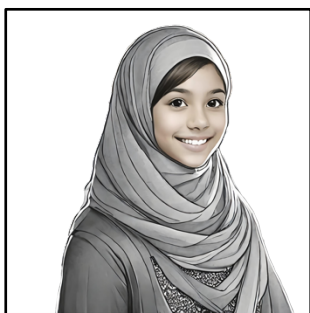
3. Gå igenom resultaten. Välj ut fyra olika grupper, med fyra olika karaktärer och låt dem kort berätta det viktigaste. Om tiden är knapp, kan ni hoppa direkt till den sista cirkeln och diskutera följande: Vilka känslor, utmaningar och problem upplever NN? Vilka drömmar, behov och mål har NN?

Roller för övningen empatikarta

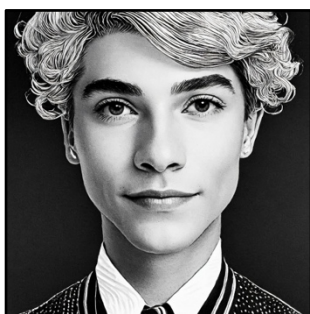
Lars-Ole, 19, ingenjörstudent

- född i Uppsala, föräldrar Elsa (lärare) och Börje (tekniker)
- har vänner med olika kultur- och språkbakgrund; har varit i Vietnam för att upptäcka en för honom annorlunda kultur
- åsikt: Sverige är ett fint land som blir ännu bättre med olika kulturer
- spelar fotboll på fritiden
- sällskapar med Sara, cis, heterosexuell, vit svensk

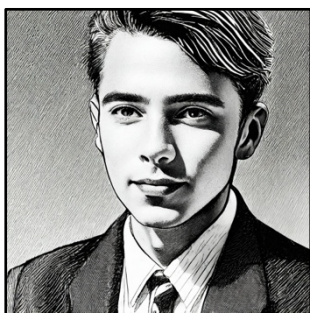
Fattah, 17, gymnasiestuderande

- född i Malmö, föräldrarna födda i Iran, Tareq (mobiltelefonförsäljare) och Masmoudi (kock på skolkök)
- bär hijab, använder dagligen svenska och persiska (hemma)
- går IT-linjen och vill bli webbdesigner
- har vänner med olika kultur- och språkbakgrund, men hennes föräldrar hoppas att hon gifter sig med en perser
- åsikt: har varit i Iran två gånger och kände sig inte riktigt hemma i den kulturen men vill ändå bevara sin familjs traditioner; uppskattar både svenska och Iranska traditioner, men vill själv välja vilka hon för vidare
- singel, cis, heterosexuell, svensk perser

Lex, 25, kassa på Ica

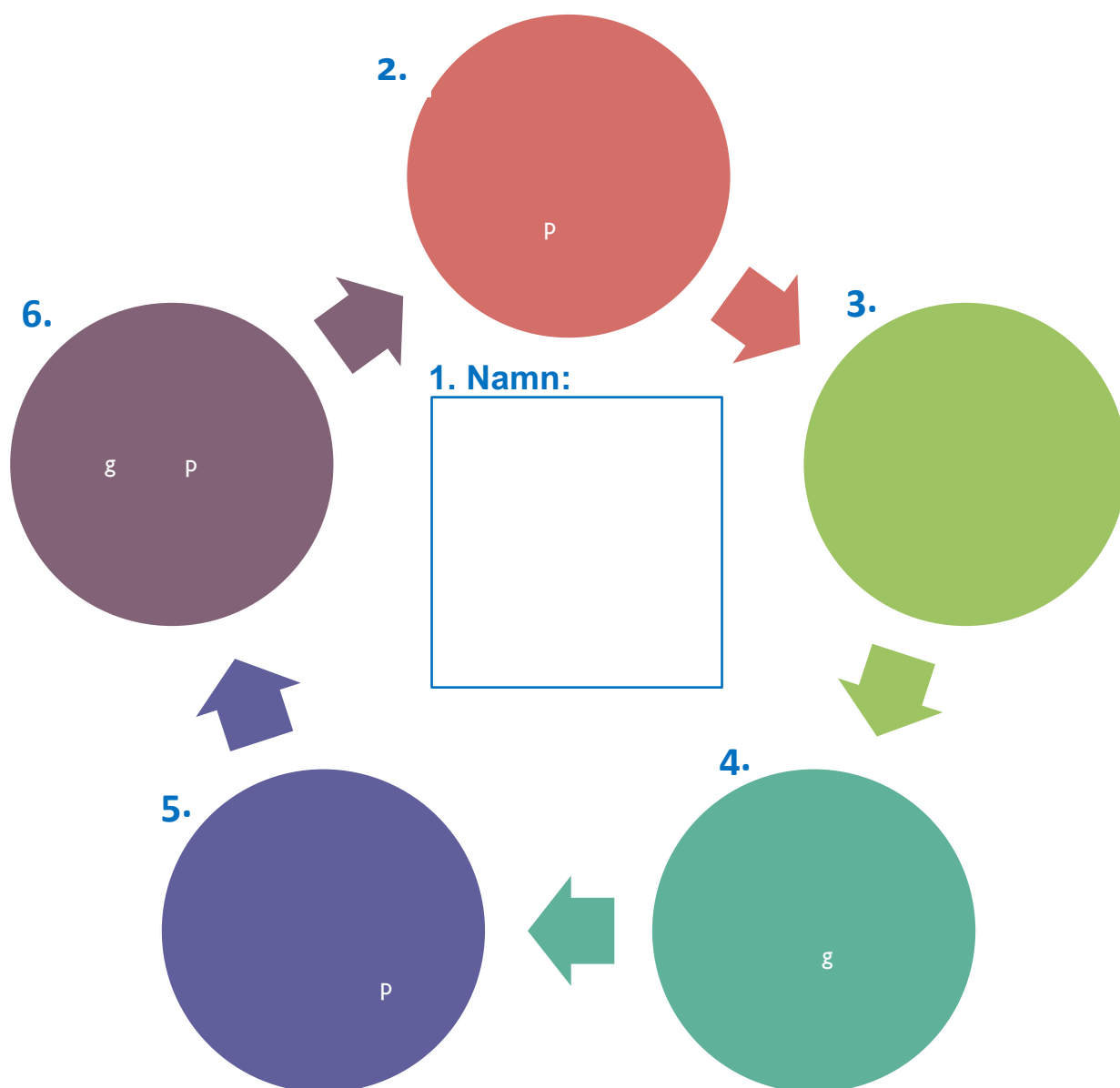
- född i Västerås, föräldrar Eva (sjuksköterska) och Johan (lärare)
- är född som Sanna, men bytte som 18-åring namn till det mera könsneutrala Lex – ser lite killaktigt ut, men har även tjejaktiga drag, tänker inte byta fysiskt kön
- Lex presenterar sig så här: "Hej, jag heter Lex och jag vill bli identifierad som 'hen'."
- åsikt: tycker Sverige är alldeles för intolerant och är på fritiden engagerad för sexuella minoriteters rättigheter; vill att alla typer av partners ska kunna adoptera barn
- singel, queer, vit svensk

Ulf, 28, bilförsäljare

- född i Stockholm, föräldrar Åke (bilförsäljare) och Maria (förskolelärare)
- vill bli chef
- spelar padel på fritiden
- åsikt: tycker det är fel på Sverige och är aktiv på sociala medier; skriver om att bevara Sverige svenskt, stoppa invandringen, och sända tillbaka dem som inte vill följa svenska traditioner; aktiv i SD och sitter i kulturnämnden i sin stadsdel; brukar resa utomlands eller till fjällen på semester
- gift, cis, heterosexuell, vit, svensk

Bilderna på de fyra personerna är AI-genererade.

Empatikarta. Kan skrivas ut för eleverna eller så kan de skriva av den på A3-papper. I så fall skriver de inte in texten här utan endast sina svar. "NN" = namnet på personen som ska diskuteras.

4. STUDENTERNA ARBETAR MED NÅGRA EXEMPEL

Visa eller dela ut några ytterligare exempel (eller använd något av exemplen ovan som ni inte ännu gått igenom, eller ta exempel från Bilaga 2) och låt studenterna parvis eller i smågrupper besvara några frågor om dessa (vad är fel? varför är det fel? vilka följder kan detta få?).

Beroende på tillgänglig tid kan detta moment göras i en eller två omgångar så att punkt 4 och 5 upprepas två gånger med två olika exempel som studenterna först analyserar och som sedan diskuteras.

5. DISKUTERA PROBLEMEN

Samla upp studenternas svar och diskutera problemen. Ta sedan även upp hur de aktuella frågorna i exemplen kunde uttryckas eller diskuteras på ett konstruktivt sätt.

6. YTTRANDEFRIHET VS. KRÄNKANDE UTTRYCK

Om det finns tid, diskutera utmaningarna med å ena sidan yttrandefrihet och å andra sidan kränkande uttryck. I annat fall, försök få in något om detta under de tidigare punkterna.

7. MOTVERKA HATRETORIK

Avsluta med att presentera några tips för att motverka hatretorik.

1. Visa t.ex. denna video, "Hur bemöter du näthat?" från No hate-dagen 2017, om hur några unga tänker: <https://www.facebook.com/medieradet/videos/1463885057000208>.

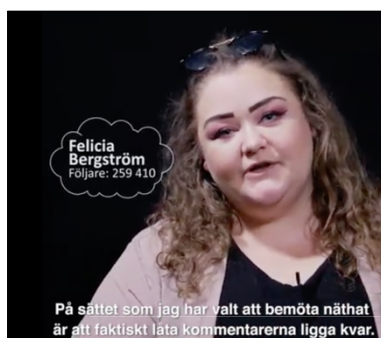

Bild 3: Skärmbild från videon.

2. Be studenterna i grupper på 3–5 göra en liten lista över hur man kan bemöta näthat. (Eventuellt att de skriver några förslag per grupp på tavlan.)

3. Ta en uppsamlade diskussion. Låt varje grupp berätta om ett förslag.

Sträva till en positiv avrundning. Vi kan hantera problemet och det kommer att bli bättre. De flesta vill ha ett tryggt och kul internet!

Övning

Om det finns utrymme, kan studenterna ytterligare få reflektera över frågan genom en skrivuppgift. Exempelvis så: låt studenterna enskilt eller parvis själva leta reda på något som de tycker är fel (alltså hatretorik) och sedan skriva en två sidor beskrivande text om (a) exakt vad som är det felaktiga eller problematiska i materialet (text, bild eller text+bild eller något annat), (b) vilka skadliga följder det kan få (c) samt ge förslag på hur skribenten eller avsändaren i stället skulle kunna göra för att få fram sitt budskap på ett sätt som inte är hatretorik.

Alternativt kan lärare tillhandahålla några exempel som studenterna får välja mellan. Enklaste materialet att använda är en kort text eller en kort video. Bilder och memes är svårare att analysera eftersom studenterna då först måste finna rätt ord för att beskriva vad som sker i bilden.

Summering

En finlandssvensk video, 1 min. 35 sek. "Säg nej till hattal",
<https://www.youtube.com/watch?v=7WrnX0extho>.

Bild 4: Skärmbild från videon.

HÄNVISADE KÄLLOR OCH LITTERATUR

Bąkowski, Piotr. "Proposals to extend the list of EU crimes to all forms of hate crime and hate speech". *A New Push for European Democracy*. European Parliament, 20/1 2024. <https://bit.ly/3bNQ3nK>.

Council of the European Union. "Assessment of the Code of Conduct on Hate Speech online". Information note 12522/19. Europarådet, [2022]. <https://bit.ly/3OUmJNs>.

Council of Europe. "Combating Hate Speech". CM/Rec(2022)43. Europarådet, juni 2022. <https://bit.ly/3SOQyjq>.

Diskrimineringsombudsmannen. "Diskrimineringsgrunder", 28/2 2023. <https://www.do.se/diskriminering/diskrimineringsgrunder>.

Diskrimineringsombudsmannen. "Vad är hatretorik?", [2023]. <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/sv/hatretorik>.

Eddebo, Johan, Mathias Johansson och Mika Hietanen. "Automatic Detection of Hate Speech – a Case-Study of Alt-Right Videos". *Insänd 10/1 2024 till f1000 Research*.

European Commission. "The EU Code of Conduct on countering illegal hate speech online". Europeiska unionen, [2022]. <https://bit.ly/3T9ynq9>.

European Commission. "A more inclusive and protective Europe: extending the list of EU crimes to hate speech and hate crime", COM(2021) 777 final. Europeiska unionen, 9/12 2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0777&qid=1639350415533>.

European Court of Human Rights, "Hatespeech". November 2023. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/FS_Hate_speech_ENG.

Fournier-Sylvester, Nicole. "Addressing hate speech". UNESCO, 2022. <https://bit.ly/3ktgGTT>.

Hietanen, Mika. "Kritisk argumentationsanalys." *Kritiskt tänkande – i teori och praktik*. Red. Elin Sporrang and Karin Westin Tikkanen, 39–54. Lund: Studentlitteratur, 2016. – *En introduktion till hur man läser och bedömer argumenterande texter*.

Hietanen, Mika. "Kritisk bildretorik". *Kritiskt tänkande – i teori och praktik*. Red. Elin Sporang and Karin Westin Tikkanen, 87–107. Lund: Studentlitteratur, 2016. – *En introduktion till hur man läser och bedömer bilder som påverkan. Primär målgrupp lärarstudenter.*

Hietanen, Mika och Johan Eddebo. "Towards a Definition of Hate Speech – With a Focus on Online Contexts". *Journal of Communication Inquiry* 47, nr. 4 (2023), 440–458. <https://doi.org/10.1177/01968599221124309>. – *Vetenskaplig forskning.*

Honkasalo, Julian. *Väittelytaidoilla vihapuhetta vastaan* [Med debattfärdigheter emot hatretorik]. Kalevi Sorsa stiftelsen, 2020. – *Rapport med konkreta förslag.*

Huovinen, Annamari och Sikke Leinikki. "Att möta hatretorik i arbetet". *Ansvarsfull forskning*, 10/3 2020. <https://vastuullinentiede.fi/sv/ateranvandning/att-mota-hatretorik-i-arbetet>. – *Populärvetenskaplig text.*

Kaati, Lisa, Björn Pelzer, Katie Cohen, Daniel Wallgren, Jenny Yourstone och Nazar Akrami. "Toxiskt språk i svenska digitala miljöer". FOI Memo 7740. Stockholm: FOI, 20/12 2021. <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI%20Memo%207740>. – *Översikt över "toxiskt språk" på webben i Sverige.*

Korhonen, Johanna. "Sårande ord, skadliga gärningar. Handbok för att motarbeta hatgärningar på det lokala planet". Justitieministeriet, [2021]. <https://bit.ly/3wtySCK>.

Mediemyndigheten. "Vuxna måste intressera sig för vad barn gör på nätet". 8/2 2024. <https://www.mediemyndigheten.se/nyhetsrum/nyhetslista/2024/vuxna-maste-intressera-sig-for-vad-barn-gor-pa-natet/>. – *Perspektiv på hur unga upplever webben, samt länkar till vidare information och läsning.*

Meta. "Hatretorik". Facebooks communityregler, *Transparency Center*. Meta, 2023. <https://transparency.fb.com/en-gb/policies/community-standards/hate-speech>.

LÄSTIPS: Nilsen, Anne Birgitta. *Hatprat*. Oslo: Cappelen Damm, 2014. – *En introduktion som även tar upp andra skadliga talakter och retorik med många exempel.*

Plan International Finland. *Från hatretorik till dialog*. Övers. fr. finska Carola Wallén. Helsingfors, 2017.

Plan Sverige. "Mer än en fluga. Lärarhandledning om barns och ungas trygghet på nätet". Plan International, [2024]. <https://plansverige.org/app/uploads/2024/01/plan-international-sverige-mer-an-en-fluga-barns-och-ungas-trygghet-pa-natet-240112.pdf>. – *Koncis*

inledning till användning av sociala medier, nätmobbing, jämställdhet och hat och hot på nätet, inklusive webbresurser.

Saresma, Tuija, Reeta Pöyhtäri, Aleksi Knuutila, Heidi Kosonen, Marko Juutinen, Paula Haara, Urho Tulonen, Kaarina Nikunen och Jenita Rauta. *Verkkoviha: Vihapuheen tuottajien ja levittäjien verkostot, toimintamuodot ja motiivit*. [Hatretorik: Nätverk bland dem som producerar och sprider hatretorik, deras verksamhetsformer och motiv]. Statsrådets kansli, 2022. <http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-298-5>. – Rapport.

Statista. "Most popular social networks worldwide as of January 2024, ranked by number of monthly active users". Statista, 2024. <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users>.

Statista. "Most used messenger by brand in the U.S. as of December 2023". Statista, 2024. <https://www.statista.com/forecasts/997099/most-used-messenger-by-brand-in-the-us>.

Statsrådet. "Undersökning: Hatretorik har blivit en så oskiljaktig del av nätet att den är svår att utrota helt". Pressmeddelande, 20/6 2022. <https://valtioneuvosto.fi/sv/-//10616/undersokning-hatretorik-har-blivit-en-sa-oskiljaktig-del-av-natet-att-den-ar-svar-att-utrota-helt>.

Sveriges kommuner och regioner. *Hatretorik och falska nyheter. Konsekvenser för de förtroendevaldas trygghet och säkerhet*. Övers. Edward Andersson. Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe, Report CG(2022)43-11final, 25/10 2022. Stockholm: Sveriges kommuner och regioner, 2023. <https://skr.se/download/18.465foebe1876f020038ce2c/16812944770449/SKR-Hatretorik-falska-nyheter-svenska-ver2.pdf>.

Sveriges kommuner och regioner. *Hot mot det demokratiska samtalet: forskarantologi*. Stockholm: Sveriges kommuner och regioner, 2023. <https://skr.se/download/18.465foebe1876f020038ce2c/1681294477594/SKR-Hot-mot-det-demokratiska-samtalet-ver2.pdf>. – Översikt över hur hat påverkar förtroendevalda och samhället.

LÄSTIPS: Thurén, Torsten. "Källkritik på webben". *Kritiskt tänkande – i teori och praktik*. Red. Elin Sporrang and Karin Westin Tikkanen, 159–187. Lund: Studentlitteratur, 2016. – *En kort introduktion till hur man läser och bedömer värdet i det man läser på webben*.

United Nations. "Strategy and plan of action on hate speech". Förenta nationerna, 2019. <https://www.un.org/en/genocideprevention/hate-speech-strategy.shtml>.

Yle. "Så drar rätten gränsen mellan yttrandefrihet och straffbar hatretorik – Yle granskade 100 polisfall", 4/9 2023. <https://svenska.yle.fi/a/7-10040947>.

Bilaga 1: Förbjudet innehåll på Facebook

Obs! Det finns en risk att ungdomar tar fasta på rafflande exempel på hatretorik och att dessa sedan lever vidare i skolan. Vi vill inte reproducera kränkande exempel, men här måste Meta göra det för att visa exakt vad som är förbjudet. Använd denna bilaga med försiktighet. I vissa grupper är det bäst att inte ta upp den.

I version 1 av denna manual citerades Metas policy från 5/12 2023. I den version som citeras nedan, från 7/1 2025, har listan över förbjudet material minskats. Tidigare fanns fyra nivåer av sådant som inte ska publiceras, nu tre. Den strukna nivån innehöll bl.a. förbud mot att exkludera personer, t.ex. ”explicit utestängning, vilket innebär att exempelvis kasta ut vissa grupper eller att säga att de inte är tillåtna”.

I och med en ny presidentperiod 2025–2028 infördes nya regler i USA och dessa återspeglades fort i Metas policy.³² En diskussionsfråga utifrån detta kunde vara: ska vi ändra vad som är fel beroende på vem som är president eller vilket parti som är starkast? Vilka negativa följder kan detta leda till? Notera också det nya sista stycket i policyn, att Meta måste beakta att EU i vissa frågor kan ha strängare regler än USA.

Publicera inte:

Nivå 1

Innehåll som riktar angrepp mot en person eller grupp (utom grupper som beskrivs ha utfört våldsbrott eller sexualbrott eller som representerar mindre än hälften av gruppens individer) på grundval av deras tidigare nämnda skyddade egenskaper eller invandringsstatus (i skriftlig eller visuell form) med:

- Avhumaniserande uttalanden i form av generaliseringar eller jämförelser med djur, sjukdomar eller andra lägre stående varelser. Till exempel:
 - Insekter (inklusive, men inte begränsat till, kackerlackor och gräshoppor)
 - Djur i allmänhet eller specifika typer av djur som kulturellt uppfattas som underlägsna (inklusive, men inte begränsat till: Svarta personer och apor eller apliknande varelser, Judar och råttor, Muslimer och grisar, Mexikaner och maskar)
 - Bakterier, virus eller mikrober
 - Lägre stående varelser (inklusive, men inte begränsat till, vildar, djävular, monster)
- Påståenden om allvarig brist på moral eller brottslighet:
 - Sexualbrottslingar och pedofiler (inklusive, men inte begränsat till: Muslimer som har sex med getter eller grisar)
 - Våldsbrottslingar (inklusive, men inte begränsat till, terrorister, mördare)

³² Barbara Ortutay, ”Meta rolls back hate speech rules as Zuckerberg cites ‘recent elections’ as a catalyst”, *AP News*, 9/1 2025.

- Uppmaningar och förhoppningar om att andra personer ska skadas (allvarliga eller specifika hot eller uppmaningar till våld behandlas i policyn om våld och uppvigling) genom att:
 - Drabbas av sjukdom
 - Drabbas av en naturkatastrof
 - Skada sig själva eller begå självmord
 - Dö, utan angiven gärningsman eller metod
 - Drabbas av olycka eller fysisk skada utan gärningsman eller av gudomligt ingripande
- Skadliga stereotyper, som "blackface", med historisk koppling till skrämsel och våld. Förnekelse av förintelsen, påståenden om att judar kontrollerar ekonomin, politiken och medierna, referenser till daliter som simpel arbetskraft och jämförelser av svarta med jordbruksutrustning.
- Att driva med begreppet hatbrott, hatbrott som begåtts eller offer för hatbrott även om ingen verklig person finns med på bild.
- Driva med människor för att de lever med en sjukdom.
- Innehåll som beskriver eller angriper människor med nedsättande uttryck. Nedsättande uttryck definieras som ord som skapar en atmosfär av utestängning och hot mot personer på grundval av en skyddad egenskap, ofta för att orden är kopplade till tidigare diskriminering, förtryck och våld.

Nivå 2

Innehåll som pekar ut en person eller en grupp på grundval av deras skyddade egenskaper (i skrift eller bild) med:

- Uppmaningar till eller stöd för exkludering eller segregering eller uttalanden om avsikt att exkludera eller segregera, vilket definieras enligt följande:
 - Allmän utestängning, vilket avser att förespråka allmän utestängning eller segregering, som "Inga X tillåtna!"
 - Politisk utestängning, vilket avser att förvägra andra rätten att delta politiskt, förespråka fängelsestraff eller förneka andra deras politiska rättigheter.
 - Ekonomisk utestängning, vilket innebär nekad åtkomst till ekonomiska rättigheter och begränsningar av möjligheterna att delta på arbetsmarknaden. Vi tillåter innehåll i vilket det argumenteras för genusbaserade begränsningar för befattningar inom militär, rättsväsende och skola. Vi tillåter även sådant innehåll baserat på sexuell läggning när innehållet utgår ifrån en religiös åskådning.
 - Social utestängning, vilket avser sådant som att neka någon tillträde till utrymmen (fysiska och online) och samhällstjänster, med undantag för köns- eller genusbaserad utestängning från platser som vanligen är begränsade till ett kön eller genus, till exempel allmänna toaletter, idrottslag och idrottsligor, hälso- och stödgrupper och särskilda skolor.
- Förolämpningar, till exempel sådana om:
 - Karaktär, inklusive men inte begränsat till påståenden om feghet, oärlighet, inneboende kriminalitet och sexuell promiskuitet eller annan sexuellt omoralisk läggning.

- Mentala egenskaper, inklusive men inte begränsat till påståenden om bristande intelligens, intellektuell förmåga och mental sjukdom, och liknelser av grupper av människor som delar en skyddad egenskap baserat på ogrundade påståenden om medfödd intellektuell förmåga. Vi tillåter påståenden om psykisk ohälsa och abnormitet när det handlar om genus och sexuell läggning inom en politisk och religiös diskurs om könsdysfori och homosexualitet. Vi tillåter även allmän och inte allvarligt menad användning av ord som ”knäpp”.
- Andra områden, inklusive men inte begränsat till, anklagelser om att andra är värdelösa, fula eller smutsiga.
- Uttryck för att personen i fråga ger upphov till illamående, inklusive, men inte begränsat till uttalanden som ”får mig att vilja spy”.
- Riktade svordomar, förutom vissa könsbaserade svordomar inom ramen för en avslutad kärleksrelation, definierade som:
 - Riktad användning av ”fuck” eller varianter av ”fuck” med avsikten att förolämpa, till exempel ”Fuck [skyddad egenskap]!”
 - Termer eller fraser som uppmanar till deltagande i sexuell aktivitet, eller kontakt med könsorgan, anus, avföring eller urin, inklusive, men inte begränsat till, ”sug min kuk”, ”kyss mig i röven” och ”ät skit”.

Vi behöver ytterligare information eller sammanhang för att kunna verkställa följande communityregler:

Publicera inte:

- Innehåll som uttalat tillhandahåller eller erbjuder produkter eller tjänster som har som målsättning att ändra personers sexuella läggning eller könsidentitet.
- Innehåll som attackerar koncept, institutioner, idéer, traditioner eller religioner med koppling till skyddade egenskaper och vilka sannolikt kan ge upphov till fysisk skada, rädsla eller diskriminering för personer med koppling till den skyddade egenskapen. Meta tittar på en rad olika signaler för att fastställa om det förekommer hot om skada i innehållet. Det här omfattar, men är inte begränsat till, innehåll som kan uppvigla till våld eller hotelser, om det för närvarande förekommer spänningar som ett val eller en pågående konflikt, och om det nyligen har förekommit våld mot den aktuella skyddade gruppen. I vissa fall tar vi hänsyn till om den som uttalar sig är en offentlig person eller innehar en maktposition.

Ibland tillåter vi innehåll som annars kan bryta mot communityreglerna om det fastställs att innehållet är satiriskt. Innehåll tillåts bara om de otillåtna delarna används satiriskt eller tillskrivs något eller någon annan i syfte att driva med eller kritisera dem.

Obs! Om du är en användare bosatt i EU och ser innehåll som du anser bryter mot lagar om hatretorik i ditt land kan du skicka in en begäran om borttagande på laglig grund till [Facebook](#) eller [Instagram](#).

Bilaga 2: Ytterligare exempel på hatretorik

Bild 5: Exempel på konspirationsteorin från Sions vises protokoll kombinerat med nazistisk rasism (källa: r/HistoryMemes, reddit.com).

Bild 6: Exempel på misogyni (kvinnohat). Humor gör inte hatretoriken mindre skadlig (källa: musicianlifebelike, imgflip.com).

Bild 7–8: SD:s kampanj i Östermalms tunnelbanestation augusti 2015 – rasism emot romer (© 2015 Pelle T. Nilsson/All Over Press).

Tips: För att eleverna ska förstå att detta inte bara är ett angrepp mot hemlösa och tiggare behöver man känna till att *de flesta tiggare är romer*, en folkgrupp som länge varit förföljd och föraktad i många europeiska länder, inklusive deras främsta hemland, Rumänien, där de är en minoritet på 3–4 %.

Bild 9: Antifeministiska memes (källa: "Memes as an Online Weapon", NCTV, 2024).

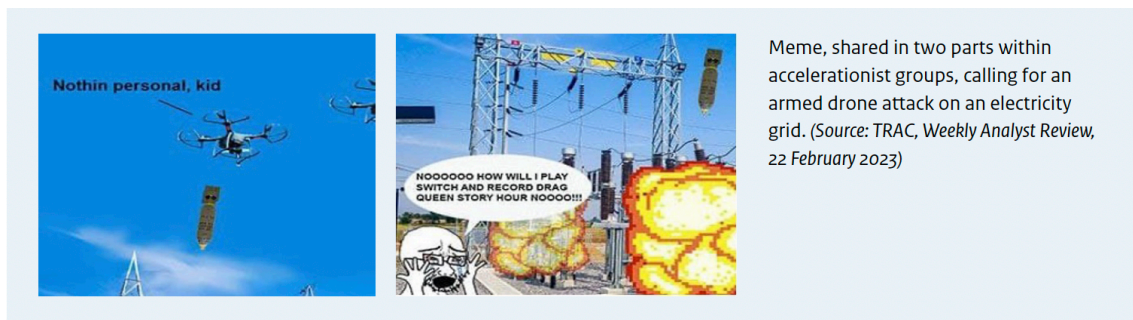

Bild 10: Memes med våld och förstörelse (källa: "Memes as an Online Weapon", NCTV, 2024).

Motarbeta hatretorik

© 2025 Mika Hietanen

CC BY-NC-ND 4.0

VER. 2, 22/3 2025 (VER. 1, 5/6 2024)